

Amintirile lui Gheorghe Săsărman

Ștefan Borbély

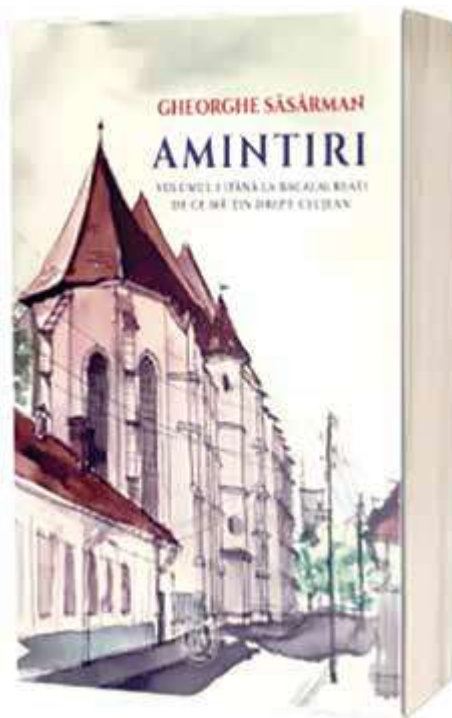
După o simpatcă etapă de ironie experimentală, în care a elaborat o sofisticată distopie cu finaluri alternative (*Alfabetul distopiilor*, 2021), l-a rescris pe Goethe în cheie reumatică (*Suferințele bătrânului Wernher*, 2023) și s-a jucat cu ipoteza evitării capcanelor pe care le-ar putea genera scrișul literar la senectute (*De ce scrii nu scapi*, 2024), **Gheorghe Săsărman** a publicat recent și primul volum al memoriilor sale (*Amintiri. Volumul I, până la bacalaureat. De ce mă țin drept clujean*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2026), care a apărut cu o postfață judicioasă semnată de unul dintre colegii de liceu ai autorului, Dan Culcer, apropierea dintre cei doi explicându-se nu numai prin faptul că ambii au decis să părăsească țara în căutarea unei înțelegeri mai cumpănite a vieții pe care le-a rezervat-o destinul, că ambii au scris și SF, dar și că ambii s-au slujit de sociologie ca filtru intelectual disciplinar, tot împărțându-și fiind și pasiunea de a se folosi de Internet și de Inteligența Artificială la o vârstă la care alți colegi de suferinți spiritualizate rostesc cuvinte grele împotriva realității virtuale pe la conclavurile scriitorilor, vestind apocalipse de care numai sănătoasa „revenire la origini” ne mai poate salva.

Ceremonialul distanțării obiectivante, depshologizante, pe care Gheorghe Săsărman și-a impus-o cu scopul de a elabora un text nedistorsionat de umori și puseuri revanșiste se poate observa și în colaționarea succesivelor faze care au dus la finalizarea volumului și la promisiunea – făcută cu prilejul lansării clujene a cărții, la Filiala locală a Uniunii Scriitorilor în data de 7 Mai a.c., la care amfitrioni au fost Ion Pop și Constantina Raveca Buleu, alături de directorul editurii, Vasile George Dâncu – că el va fi continuat cu încă unul sau chiar cu două, dacă puterile fizice îl mai țin pe autor, fiindcă în privința celor intelectuale nu putem spune decât că sunt excepționale. Provenind dintr-o familie numeroasă, cu mulți frați, intenția inițială a fost aceea de a-i capacita pe toți să își scrie propria versiune de trecut, apoi proiectul a intrat sub umbrela scriptică a celui mai dotat dintre ei sub aspect literar, Săsărman investind efort și creativitate în verificarea încrucișată a tuturor aspectelor evocate – aici, un rol fundamental l-au jucat și foștii colegi de școală –, a confruntării lor cu informațiile furnizate de Internet și cu decopertarea arhivistică a diferitelor documente, de la manualele de școală la presa vremii sau chiar la hărțile de urbanism, importante și ele dacă ținem cont de faptul că unele imobile clujene de pe strada Pata, unde autorul a locuit, au fost demolate între timp, unor metamorfoze administrative similare căzându-i victimă și topografia culturală de

proximitate, pe care micul Săsărman și-a interiorizat-o mergând la școală și, ulterior, la Liceul „Emil Racoviță”, rezervat pe atunci băieților.

Colegii sunt prestigioși: academiciantul Ion Pop, sosit mai târziu decât alții la liceu, profesorul și americanistul Virgil Stanciu, cel care a „botezat” Arizona clujeană a echinoxistilor, mama lui fiindu-le profesoară de latină „racovițenilor”, poetul și sculptorul Gavril Ședran, acum în Elveția, baritonul Ionel Pantea, folcloristul Dumitru Pop, sculptorul Horia Flămând și deja pomenitul Dan Culcer. Cartea relatează, în secțiunea sa finală, și câte ceva din ritualistica școlară de interior, prin intermediul căreia s-a edificat o solidaritate capabilă să treacă și peste vicisitudinile ideologiilor restricționante de atunci: fără să fie cu adevărat conștienți de ceea ce întreprind, și fără ca această ignoranță să genereze consecințe punitive, colegii editează o publicație de clasă clasificată ulterior ca „samizdat”, se dedau la diferite jocuri avangardiste – să fi sedimentat ele câte ceva și în conștiința intelectuală a foarte seriosului Ion Pop, sobru și „cuminte” încă dinainte de a-și fi descoperit el însuși aceste calități? –, se consideră membrii unui trib „botocud”, cu reguli de castă elitară păstrate cu sfințenie și, per ansamblu, configurează un mediu sufletesc de o rară excelență umană, deși se manifestă încă de pe atunci, în economia de formare a grupului, și câteva ingerințe amenințătoare, ca atunci când unul dintre colegi, interesat de filosofie, împrumută de la o profesoară o carte „interzisă”, salvată din „infamantul” interbelic românesc, consecințele administrative fiind catastrofale pentru amândoi. Se simte, în culele de profunzime ale notațiilor lui Săsărman, că el știe mai multe decât e dispus să dezvăluie, întrucât aici intră în joc premeditata voință de echilibru și de obiectivitate nedramatizată a autorului, fiindcă, dacă mergem pe stilistica dominantă a memorialisticii autohtone de după 1989, riscul exacerbarilor victimare și revanșarde ar fi constituit soluția cea mai facilă. E calea pe care Săsărman nu a dorit să meargă, el vizând, în schimb – lucrurile sunt precizate chiar în secțiunea introductivă –, un „alt fel” de memorii, care să prezinte „viața normală” de pe la sfârșitul anilor '40 și începutul deceniului următor, într-o sintaxă eliberată de capcana ispitei victimare, deși atmosfera de constrângere ideologică a epocii e vizibilă la tot pasul, filtrată cu precădere prin specificitatea interetnică a Clujului, datorită căreia unele *parti-pris*-uri se radicalizează subit, explodând artificial și psihologic, efectul lor persuasiv resimțindu-se la fel de viu și astăzi.

Tatăl lucrând la CFR, pentru care produce și invenții tehnice, familia

peregrinează mult locativ (Satu Mare, Arad, Basarabia – scriitorul se naște, întâmplător, la București, în refugiu), dar Clujul va fi acela care-i va oferi scriitorului de mai târziu „locul de suflet”, motivul căutării acestuia începând, în volum, cu satul someșan Măluș, pe care memorialistul îl evocă nostalgic. Dacă ținem cont de faptul că, deși *se ține drept clujean*, așa cum anunță subtitlul declarativ al volumului, orașul de pe Someș va fi și el părăsit în favoarea Münchenului, ajungem la concluzia că singurul „loc fix” de care a avut scriitorul vreodată parte la maturitate a fost cel conjugal, fără ca această apartenență să fi devenit vreodată sentimentală. Clujul îi oferă copilului de atunci, în Decembrie 1948, zbuluciumul incomprehensibil prilejuit de scoaterea în afara legii a Bisericii Greco-Catolice: se prăbușesc sisteme de asistență socială, grădinițe, școli și subita modificare a topografiei educative este aceea care-l afectează cel mai mult pe numitul de către toți „Gică”, ateu detașat de altminteri, dar și caninofob cronicizat în urma întâlnirii nefericite cu un patruped doritor să își verifice dantura, fiindcă altminteri nu mușcase pe nimeni înainte. Interetnic ca peisaj sociolingvistic de proximitate, Clujul are stil și modelează sufletele implicit, imperceptibil: perpetuează standarde burgheze urcate, în timp, pe filiere solide, cultivă sacrosancte cutume „vieneze” în privința gastronomiei sau a vestimentației și se proletarizează cu greu, anevoie, infinit mai încet decât și-ar fi dorit-o noii puternici ai zilei. Mai târziu, nivelarea simili-cazonă se produce și aici, dar, student fiind, am mai prins eu însumi în prima parte a anilor '70 câteva dintre „legile” de uz local de conviețuire civilizată, ca, de pildă, aceea de a merge îmbrăcat frumos la *Cafeneaua Verde*, chiar și într-o zi obișnuită, de peste săptămână, sau de a nu te plimba pe latura nordică a Străzii Eroilor de azi, unde era Fero-Metalul, fiindcă ea era rezervată soldaților ieșiți în permisie și servitoarelor scoase la aer curat.

Interiorizând etica exemplară a tatălui, care se dovedește a fi impecabil și eficient peste tot pe unde lucrează, chiar dacă șefii îl deposează fraudulos de invenții, familia Săsărman cultivă credința în meritocrație și manifestă cultul succesului profesional, acceptând tacit că el poate veni uneori la pachet și cu o glazură ideologică, pe care o tratează însă obiectiv, distant, fără s-o absolutizeze sau s-o transforme în trambulină. Prin structură, „Gică” nu are vocație de insurgent, este un copil „cuminte”, mama l-ar dori preot, dar nimerește genetic într-o familie atipică, însă atractivă, unde trei frați se căsătoresc cu trei surori dintr-o altă familie, doar scriitorul scăpând de stereotipizare, și exclusiv deoarece nu mai exista și o a patra soră. Sinceritatea retroactivă a memorialistului e admirabilă, nu mistifică: copilul se mândrește cu tatăl său și cu invențiile acestuia, avansează silitor la școală, inclusiv în ierarhia unității de pionieri, unde ajunge la vârf, este delegat, în Martie 1953, la Consulatul Sovietic pentru a semna în cartea de condoleanțe deschisă cu prilejul morții lui Stalin și, mai târziu, face parte dintr-un contingent de purtători ai cravatei roșii care e dus într-o tabără internațională la Varna. Alții ar ascunde cu grijă toate aceste detalii, făurindu-și în schimb o biografie de disident zgomotos, vindicativ, dar Săsărman rămâne corect cu Istoria și cu caracteristicile de funcționare ale perioadei în care a crescut și nu-și măsluiește succesele, puse pe seama excelenței profesionale, pentru atingerea căreia trebuie să muncești mai mult decât o face media. De altfel, în economia strictă a familiei sale, ea nu e nici măcar singulară, fiindcă toți frații se realizează exemplar, fratele Mișu fiind chiar trimis de stat la Moscova, unde absolvă facultatea și revine ca funcționar ministerial la București, participând ulterior, ca director, la unele delegații trimise la CAER. Oamenii știu să disocieze profesionalul de ideologic, perspectivă din care cel de-al doilea element iese relativizat și nu absolutizat, ca-n majoritatea memoriilor de după 1989, dar știu să dea dovadă și de rectitudine atunci când statul trece peste linia roșie și devine abuziv, tatăl scriitorului demisionând din PMR-ul devenit PCR în semn de protest pentru nedreptățirea suferită la promovare de unul dintre copiii săi.

E puțin probabil că acest mod de abordare memorialistică obiectivă a anilor '50 se va impune ca normă la noi, dar e bine să se știe că el există. Nu mai avem de consemnat decât că Gheorghe Săsărman pare să fie într-un nou moment amplitudinar al creativității sale. La 85 ani, e admirabil!